

BIODIVERSITEIT IN AMERSFOORT

Wat is biodiversiteit

Biodiversiteit staat voor 'biologische diversiteit', dat wil zeggen de variatie van planten en dieren in het ecologische systeem. Het gaat daarbij niet alleen om soortenrijkdom maar ook om de relaties tussen de soorten en hun natuurlijke leefomgeving op het niveau van genen, soorten en complete ecosystemen. Elke soort is uniek en onvervangbaar. Geen enkele soort kan overleven zonder de aanwezigheid van andere soorten en zijn omgeving. Bij alle discussies over ecologie en natuur gaat het om het vinden van oplossingen om de biodiversiteit in Amersfoort te behouden en te versterken. Met extra aandacht voor bijzondere en zeldzame soorten die bij de natuur van Amersfoort horen.

De meest eenvoudige manier om de biodiversiteit te meten is door het totaal aantal soorten op een bepaalde plaats te bepalen. Dat kan op elke locatie en op elk schaalniveau, bijvoorbeeld op het niveau van de aarde, maar ook van een land, de stad Amersfoort, een kademuur in de binnenstad of in de eigen achtertuin. Hoe kleiner het schaalniveau, hoe nauwkeuriger de mate van biodiversiteit kan worden bepaald.

Waarom is biodiversiteit belangrijk

Bijna alles wat we eten en drinken is direct of indirect te herleiden tot wat de natuur op aarde ons te bieden heeft. Maar ook vrijwel alle bouwstoffen en medicijnen komen uit biologische hulpbronnen. Een aansprekend voorbeeld is dat van de bijen: die zorgen voor bestuiving en maken landbouw mogelijk. Zonder bijen is er geen bestuiving en zouden we simpelweg niet kunnen overleven. Biodiversiteit zorgt voor schoon drinkwater, schonere lucht, vruchtbare grond en een stabiel klimaat. Ook de bodemdiversiteit speelt een zeer belangrijke rol. Voor ons verborgen, ondergronds levende

Hazenwater

Sierappelbloesem

Bruin zandoogje

Blauwe reiger

bacteriën, schimmels, aaltjes, mijten en wormen zorgen voor afbraak van organische stof, leveren voedingsstoffen en dragen bij aan een goede bodemstructuur. Een gezonde bodem met een divers bodemleven biedt een gunstige leefomgeving voor bovengronds levende planten en dieren. Al zolang we bestaan, maken we gebruik van wat de natuur ons levert. Zonder deze natuurlijke hulpbronnen kunnen we niet leven. Dus ook de mens is, net als alle levensvormen, afhankelijk van andere soorten en zijn omgeving.

Daarnaast wordt het steeds duidelijker dat groen en biodiversiteit gezond zijn. Patiënten in ziekenhuizen worden sneller beter als ze uitzicht hebben op groen. Mensen met dementie of psychische problemen voelen zich beter met planten en dieren om zich heen. In de stedelijke omgeving zorgen groen en biodiversiteit voor gezondere lucht en verkoeling. Ook spoort 'groen' aan tot meer bewegen en vergroot het de leefbaarheid in de stad.

Biodiversiteit in Amersfoort

Amersfoort ligt op het kruispunt van drie landschappen: het Eemland, de Gelderse Vallei en de Utrechtse Heuvelrug. Op dit kruispunt is een nieuw landschap ontstaan: de stad. Door deze diversiteit aan landschappen komen in en om Amersfoort veel verschillende soorten voor. Waarnemingen over de aanwezigheid en verspreiding van deze soorten worden uitgevoerd door vrijwilligers en ecologische bureaus. Deze gegevens worden verzameld in een database en geven een steeds completer beeld van de verspreiding van flora en fauna in en om Amersfoort.

	Nederland	Amersfoort	Percentage
Vaatplanten	± 1400	± 600	43
Broedvogels	± 240	± 80	33
Dagvlinders	53	29	55
Libellen	71	30	42
Sprinkhanen	48	21	44
Zoetwatervissen	79	33	41
Amfibieën	16	10	63
Reptielen	7	4	57
Zoogdieren	71	31	44

Aantal soorten in Amersfoort ten opzichte van het totaal aantal soorten in Nederland, voor een aantal in het oog springende soortgroepen (waarnemingsperiode: 2011-2018)

Biodiversiteitsbeleid Amersfoort

Voor natuur en biodiversiteit zijn als ambitie voor 2030 benoemd: een goed functionerende ecologische hoofdstructuur en een duidelijk waarneembare toename van kenmerkende planten- en dierensoorten. Een aansprekend voorbeeld voor de bevordering van de biodiversiteit is het ecologisch beheer van bermen. Door gefaseerd te maaien en het maaisel af te voeren worden bermen verschaald, waardoor meer ruimte ontstaat voor bloemen en kruiden. Hiervan profiteren vlinders en bijen en andere dieren. Ook de natuurlijke vijanden van de eikenprocessierups, zoals gaasvliegen en sluipwespen, profiteren van het ecologisch bermbeheer. Zo zijn de bonte, kleurrijke bermen niet alleen mooi voor het oog, maar ook nog eens heel nuttig.

SOORTEN IN BEELD

INLEIDING

Soortkeuze

Bij de eerste 'Stand van de natuur in Amersfoort' in 2011 is de keuze gemaakt om verspreidingskaarten te maken van bijna honderd voor Amersfoort relevante planten en dieren. Allemaal soorten die vanwege hun bedreigde of beschermde status relatief goed onderzocht waren, aangevuld met enkele soorten die iets zeggen over de toestand van de natuur in Amersfoort. Zo zeggen hooibeestjes en het bruin zandoogje iets over ons maaibeleid en de kwaliteit van de bermen, de weidebeekjuffer over hoe natuurvriendelijk de oevers zijn en het dalkruid, de gewone salomonszegel en de bosanemoon zijn aanwijzingen voor oude bosbodems. Om een vergelijking te kunnen maken met de 'Stand van de natuur' uit 2011, hebben we er in 2019 voor gekozen om dezelfde soorten in het boekje op te nemen, aangevuld met een beperkt aantal nieuwe soorten.

Waarnemingen en verspreiding

De gegevens over de aanwezigheid en verspreiding van flora en fauna in Amersfoort worden voor een belangrijk deel verzameld door vrijwilligers die in hun vrije tijd de natuur in trekken en daarbij noteren wat ze in het veld tegenkomen. Soms gebeurt dat gericht, in overleg met de gemeente, het waterschap, Utrechts Landschap of Natuurmonumenten, vaak gebeurt dat ook spontaan. Deze waarnemingen worden aangevuld met gegevens van ecologische adviesbureaus die onderzoeken uitvoeren naar beschermde soorten, onder meer in het kader van ruimtelijke ontwikkelingen. Alle gegevens worden opgeslagen in de database WaarnemingPro van de gemeente Amersfoort en in de Nationale Database Flora en Fauna. Daarmee hebben we een steeds completer beeld van de verspreiding van flora en fauna in en om Amersfoort. Het is tegenwoordig ook steeds makkelijker om gegevens te verzamelen met behulp van mobiele telefoons en apps waarin waarnemingen kunnen worden opgeslagen.

De meeste soorten die beschreven worden in deze 'Stand van de natuur' worden niet structureel geïnventariseerd en ook niet alle gebieden zijn even goed onderzocht. Daar komt bij dat de trefkans (de kans dat we een plant of dier zien als we er naar zoeken) per soort verschilt. De kans dat

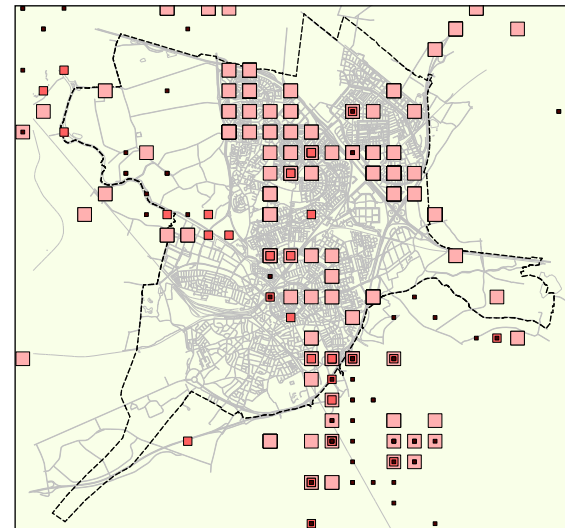
we een hazelworm zien tijdens een veldbezoek is een stuk kleiner dan de kans dat we een haas zien. Dat betekent dat de verspreidingskaarten die per soort zijn gemaakt, voor een groot aantal soorten niet compleet zijn. De kaarten tonen aan wat we op dit moment weten over de verspreiding van de verschillende soorten in het boekje. We denken echter dat we, op basis van de ecologische kennis over de verschillende planten en dieren, toch een goed beeld hebben van de verspreiding van de meeste soorten in en rondom de gemeente. Een voorbeeld hiervan is de boommarter. Dit zoogdier kent een verborgen leefwijze en wordt maar sporadisch waargenomen. De boommarter is dan ook slechts beperkt waargenomen, in een deel van de bossen in en rondom Amersfoort. Toch weten we dat de soort aanwezig is in het hele bosgebied, omdat we weten dat de boommarter een groot territorium heeft.

Verspreidingskaarten

De aanwezigheid van de soorten is weergegeven in kwartkilometerhokken (500 x 500 meter). Hiermee wordt ondervangen dat niet elk gebied even goed is onderzocht en wordt bovendien de exacte locatie van kwetsbare soorten verborgen gehouden. Er is onderscheid gemaakt in verschillende periodes: 1901 t/m 2000, 2001 t/m 2010 en 2011 t/m 2018. Door deze drie periodes in één kaart te laten zien, kan de verspreiding van de soort per periode worden vergeleken. Als een bepaalde soort het goed doet, kunnen we zien dat we op de goede weg zijn. Doet een soort het slecht, dan kunnen we op zoek gaan naar de oorzaak. En, waar mogelijk, maatregelen nemen om de soort te helpen. In een beperkt aantal gevallen zijn ook waarnemingen uit 2019 vermeld in de tekst, omdat deze waarnemingen zeer bijzonder zijn of zeer bepalend voor het verspreidingsbeeld. Dit is het geval voor het tijgerblauwtje (zie 'Bijzondere waarnemingen'), de schubvaren en de bosuil.

Verspreidingskaarten

- Periode 1901 - 2000
- Periode 2001 - 2010
- Periode 2011 - 2018

Leefgebieden

De beschreven soorten leven elk in een eigen, specifiek leefgebied. Het type leefgebied wordt bij iedere soort in de tekst omschreven. Om in één oogopslag te kunnen zien waar de verschillende soorten leven, hebben we een indeling gemaakt in vier veel voorkomende en vereenvoudigde leefgebieden. Dit zijn achtereenvolgens: bomen en struiken, gras en kruiden, water en oevers, stenen en gebouwen. Ze worden weergegeven middels onderstaande symbolen.

Bomen en struiken

Gras en kruiden

Water en oevers

Steen en gebouwen

Bomen en struiken vormen voor veel soorten een belangrijk onderdeel van hun leefgebied. Vooral voor beschermde dieren zijn bomen en struiken vaak heel belangrijk. Denk bijvoorbeeld aan vogels die in bomen hun nest maken. Ook veel vleermuizen zijn afhankelijk van bomen. Niet alleen als verblijfplaats, maar ook voor voedsel en ter oriëntatie. Daarnaast zijn sommige plantensoorten gebonden aan bos, bijvoorbeeld de bosanemoon en diverse stinsenplanten.

Grazige en kruidenrijke vegetaties vormen voor veel planten en dieren een belangrijk leefgebied. Vegetaties die niet intensief worden beheerd zijn vaak gevarieerd, met verschil in hoogte, ouderdom en bodem. Dit leidt weer tot een grotere rijkdom aan soorten. Vooral in situaties met een hoge waterstand of bijzondere bodemomstandigheden kunnen beschermde soorten voorkomen. Denk aan schraal zand of oude klei- en veenbodems. Veel beschermde soorten in Amersfoort zijn aangewezen op grazige en kruidenrijke vegetaties. Maar ook in minder gevarieerde graslanden, zoals weilanden, kunnen beschermde soorten voorkomen.

Water en oevers zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Dat geldt ook voor de soorten die in en rond water voorkomen. In wateren in de stad en in de omgeving van Amersfoort leven diverse beschermde soorten vissen en amfibieën. De oevers zijn weer van belang voor veel plantensoorten. Ook vormen oevers en watergangen een belangrijke verbinding tussen verschillende groengebieden.

Stenen en gebouwen zijn overal in de bebouwde stad te vinden. Hier vinden we veel soorten die van steen afhankelijk zijn, zoals muurplanten die profiteren van de aanwezigheid van muren met kalkrijke mortel en afstromend regenwater. Typische gebouwbewonende soorten in de stad zijn de gierzwaluw, de huismus en een aantal vleermuissoorten. Buiten de stad leven de boerenzwaluw en verschillende soorten uilen in boerderijen en hun opstallen.

Status bescherming en bedreiging

Per soort is in de vorm van iconen weergegeven wat de status van bescherming en bedreiging is. Deze iconen worden gebruikt in de Wet natuurbescherming, de Rode Lijst en de Utrechtse Lijst.

Wet natuurbescherming Deze wet beschermt een groot aantal dieren en planten. De beschermde soorten mogen niet geplukt, gedood, verwond of verstoord worden en tevens geldt voor alle in het wild levende soorten een zorgplicht. De wet kent verschillende beschermingsregimes. Alle vogels zijn beschermd en van sommige soorten is het nest jaarrond beschermd.

Rode Lijst Op deze lijst staan soorten die in hun voortbestaan worden bedreigd. De Rode Lijst is opgesteld door experts en heeft geen wettelijke status maar wel een belangrijke signaleringsfunctie. Bij het groenbeheer wordt rekening gehouden met Rode Lijstsoorten. De Rode Lijst is onderverdeeld in een aantal categorieën.

Utrechtse Lijst De provincie Utrecht heeft onderzocht welke beschermde en bedreigde planten en dieren voorkomen in de provincie. Dat leverde een lijst op met ruim vijfhonderd aandachtsoorten, waaruit 41 icoonsoorten zijn geselecteerd. Dit zijn soorten die voor de provincie Utrecht een bijzondere betekenis hebben; de provincie zet zich actief in om deze soorten te behouden.

Wet natuurbescherming

- NL** Beschermd in Nederland
- HR** Europees beschermde soort plant of dier
- VR** Europees beschermde vogelsoort
- JR+** Jaarrond beschermd
- JR-** Jaarrond beschermd onder voorwaarden

Rode Lijst

- EB** Ernstig bedreigd
- BE** Bedreigd
- KW** Kwetsbaar
- GE** Gevoelig

Utrechtse Lijst

- IC** Icoonsoort
in de provincie Utrecht komen 41 icoonsoorten voor die we extra beschermen vanwege hun bedreigde status en zeldzaamheid.
- AAN** Aandachtsoort

De Laak